

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wstęp	9
Dlaczego ta książka powstała?	11
Struktura	13
Przegląd literatury	14
Teorie stosunków międzynarodowych i metody użyte w książce	16
Transkrypcja	20
Podziękowania	21
Rozdział I	
Kultura popularna a stosunki międzynarodowe – koncepcje i podejścia teoretyczne	23
Miejsce kultury i popkultury w stosunkach międzynarodowych	23
Czym jest <i>soft power</i> ? Zasoby miękkiej siły	36
Narzędzia miękkiej siły – dyplomacja publiczna, dyplomacja kulturalna i <i>branding</i> narodowy	44
Rozdział II	
Koreańska fala jako element <i>soft power</i> Korei Południowej	52
Czym jest <i>hallyu</i> ? Zjawisko „koreańskiej fali”	52
Polityka kulturalna i dyplomacja publiczna Korei Południowej	60
Kultura popularna miękką siłą Korei Południowej	67
Rozdział III	
<i>Hallyu</i> w Państwie Środka, czyli chińskie postrzeganie koreańskiej popkultury	75
Sukces koreańskich dram a antykoreańskie nastroje	76
„Descendants of the Sun” – koreański serial dla chińskiej publiczności	81
Popkulturalny bojkot, czyli wpływ amerykańskiego systemu THAAD na relacje chińsko-koreańskie	84

Rozdział IV

Koreańska fala w Japonii: między niechęcią a zachwytem	92
Sukces dramy „Winter Sonata” a ocieplenie relacji z Japonią	93
Ruchy anty- <i>hallyu</i> – pamięć historyczna, nacjonalizm i sprzeciw wobec koreańskiej fali	99
<i>Hallyu</i> jako stały element codzienności młodych Japończyków	104

Rozdział V

Korea Północna – popkultura na Północy i Północ w popkulturze	109
<i>Hallyu</i> – siła napędowa przemian społecznych w Korei Północnej	110
K-pop w międzykoreańskiej polityce: muzyka popularna jako narzędzie polityczne wobec KRL-D	117
KRL-D na ekranie – obraz Korei Północnej w południowokoreańskich dramach i filmach	124
Zakończenie	135
Bibliografia	138

Wstęp

W XXI wieku koreańska kultura popularna zalała cały świat. Koreańscy artyści goszczą na najważniejszych muzycznych galach, koreańskie seriele transmitowane są przez publiczne telewizje czy serwisy streamingowe, filmy otrzymują prestiżowe nagrody, a koreańskie przysmaki są powszechnie znane, dostępne i lubiane. Czy jednak koreańska popkultura jest na tyle znacząca, aby mogła wpłynąć nie tylko na ludzi, ale i stosunki między państwami? Myślę, że tak i w tej książce staram się to wykazać na przykładach relacji politycznych i społecznych między Koreą Południową a jej sąsiadami – Chinami, Japonią i Koreą Północną.

W ciągu ostatnich dwudziestu lat coraz częściej podkreśla się znaczenie czynnika kulturowego w kształtowaniu relacji między państwami. Badacze szerzej dostrzegli istotę kultury w stosunkach międzynarodowych (dalej: SM) dopiero w latach 90. XX wieku za sprawą m.in. zakończenia zimnej wojny czy ukazania się publikacji „The Clash of Civilizations?” (1996) Samuela Huntingtona¹. Wielu zauważa, że na stosunki międzynarodowe wpływ ma nie tylko tradycyjnie pojmowana „twarda siła” (ang. *hard power*, używane zamiennie w niniejszej pracy), czyli zasoby militarne czy gospodarcze. Współcześnie, samo pojęcie siły ewoluje, czego efektem jest powstanie i upowszechnienie się terminu *soft power* (inaczej „miękką siłą”), która stała się nowym instrumentem umożliwiającym państwom oddziaływanie na system międzynarodowy, m.in. poprzez zasoby kulturalne². Znaczenie kultury dostrzega się na wielu płaszczyznach, od życia społecznego po polityczne, a nawet wskazuje się na „zwrot kulturowy” w stosunkach międzynarodowych³. Postępująca globalizacja, łatwiejszy dostęp do internetu czy mediów (drogami zarówno legalnymi, jak i nielegalnymi np. w kontekście Korei Północnej) sprawia, że coraz większego znaczenia nabiera również kultura popularna (inaczej:

---

¹ A. Wojciuk, *Kultura w teoriach stosunków międzynarodowych*, [w:] *Kultura w stosunkach międzynarodowych. Tom 1. Zwrot kulturowy*, H. Schreiber, G. Michałowska (red.), Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 25.

² B. Piskorska, *Soft power jako efekt ewolucji rozumienia siły we współczesnym ładzie międzynarodowym*, [w:] *NATO wobec wyzwań współczesnego świata*, R. Czulda, R. Łoś, J. Reginia-Zacharski (red.), Instytut Badań nad Stosunkami Międzynarodowymi, Katedra Teorii Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa – Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, Warszawa–Łódź 2013, s. 364.

³ H. Schreiber, *Religia jako element „zwrotu kulturowego” w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Religia w stosunkach międzynarodowych*, H. Schreiber, A. M. Solarz (red.), Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012, s. 52.

popkultura, oba te terminy używane są zamiennie), jej przekazy i prezentowane wizje świata⁴.

Celem tej książki jest zbadanie i ukazanie znaczenia południowokoreańskiej kultury popularnej dla relacji pomiędzy Koreą Południową (zamiennie – Koreą) a Chinami, Japonią oraz Koreą Północną po roku 1998. W książce odpowiadamy na pytania, jak rozumie się kulturę popularną Korei Południowej i zjawisko „koreańskiej fali” (kor. *hallyu*, 한류), będące istotnym instrumentem politycznym w działaniach południowokoreańskiego rządu, w jaki sposób Korea wykorzystuje swoje zasoby popkulturowe do osiągnięcia celów politycznych oraz w jaki sposób koreańska popkultura oddziałuje na relacje między tymi państwami. Rozważaniom poddano również kwestię koreańskiej *soft power*, jak i sposoby jej kreowania.

Koreańska fala jest jednym z głównych zasobów Republiki Korei, a rząd stara się ją wykorzystać do kształtowania relacji z Chinami czy Japonią. *Hallyu* wywołuje też zmiany w myśleniu społeczeństw, również mieszkańców Korei Północnej, co spotyka się z silną reakcją władz. Dla Korei, obok inwestowania w zasoby twardej siły, istotne jest rozwijanie strategii *soft power*, w tym dyplomacji publicznej i kulturalnej, co przyczynia się do wzmacniania swojej pozycji na arenie międzynarodowej⁵. Ponadto badanie *hallyu* ilustruje różnorodność związków kultury popularnej i jej produktów z polityką i stosunkami międzynarodowymi, które mogą wzbogacić rozumienie polityki międzynarodowej i SM jako dyscypliny naukowej.

Ramy czasowe książki obejmują okres od późnych lat 90. XX wieku do początku 2023 roku. Taka cezura została wybrana z kilku powodów. Po pierwsze, w 1998 roku w Korei zakończył się kryzys finansowy i wskaźniki ekonomiczne zaczęły się poprawiać, jednocześnie umacniały się procesy liberalizacji i demokratyzacji. W tym samym roku prezydentem Republiki Korei został Kim Dae Jung, znany ze „Słonecznej Polityki” (kor. 햇볕정책, ang. *Sunshine Policy*) wobec Korei Północnej, który sam siebie nazwał „prezydentem kultury”⁶. Wdrożył środki mające na celu promocję przemysłu kulturalnego, a rząd ułatwił globalną ekspansję koreańskich produktów kulturalnych, zwracając szczególną uwagę na tzw. dramy (seriale) i muzykę⁷, które są głównymi komponentami koreańskiej popkultury omawianymi w tej książce. Ponadto w roku 1999 za sprawą chińskich mediów (w szczególności dziennika „Beijing Youth Daily”) pojawił się i ugruntował sam

---

⁴ W. Lewandowski, *Soft Power jako narzędzie geopolityki. Znaczenie kultury popularnej*, [w:] *Polityka zagraniczna państw Europy Środkowej i Wschodniej na przełomie XX i XXI wieku. Ujęcie geopolityczne*, J. Tymanowski (red.), Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2013, s. 66.

⁵ J. Trzcńska, *Miękka siła jako narzędzie polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej i Republiki Korei*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2016, nr 9, s. 130–131.

⁶ Shim Doobo, *Hybridity and rise of Korean popular culture in Asia*, „Media, Culture & Society” 2006, t. 28, nr 1, s. 34.

⁷ Park Mi Sook, *South Korea Cultural History Between 1960s and 2012*, „International Journal of Korean Humanities and Social Sciences” 2015, t. 1, s. 100–103.

termin „koreańska fala”, który szybko upowszechnił się w Azji i dotarł również do Ameryki Północnej czy Europy⁸. Koniec lat 90. XX wieku to zatem okres, w którym *hallyu* powstało i zagościło w życiu mieszkańców wszystkich omawianych w pracy państw.

Dlaczego ta książka powstała?

Niniejsza książka powstała na podstawie pracy magisterskiej zatytułowanej „Kultura popularna Republiki Korei w stosunkach bilateralnych z Chińską Republiką Ludową, Japonią i Koreańską Republiką Ludowo-Demokratyczną po roku 1998”, obronionej we wrześniu 2022 roku na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego (WNPiSM UW). Ukazanie się tej publikacji było możliwe dzięki wygraniu głównej nagrody w Konkursie na Najlepszą Pracę Licencjacką i Magisterską obronioną na WNPiSM UW w 2022 roku. Pozwoliło mi to zrealizować marzenie o wydaniu książki. Względem pierwowzoru książka została zaktualizowana o informacje zdobyte pod koniec 2022 i w 2023 roku.

Motyacją do podjęcia tego tematu był fakt, że kultura była do niedawna rzadko podejmowanym zagadnieniem przez badaczy stosunków międzynarodowych. Sama kultura popularna przez długi czas była przez nich wręcz pomijana. Dopiero po wspomnianym „zwróceniu kulturowym” zaczęły pojawiać się publikacje, takie jak „Going Cultural: *Star Trek*, State Action, and Popular Culture” autorstwa Jutty Weldes (1999)⁹, „Harry Potter and International Relations” Ivera B. Neumanna i Daniela H. Nexona (2006)¹⁰ czy „*Battlestar Galactica* and International Relations” Nicholasa J. Kiersey’a i Ivera B. Neumanna (2013)¹¹. Do zajęcia się tematyką skłonił mnie też niewątpliwym sukces koreańskiej fali nie tylko w Azji, ale i na świecie, którego elementem jest oddziaływanie na życie polityczne innych państw. Nałożyło się to na moje wieloletnie zainteresowanie kulturą, historią i polityką państw Azji Wschodniej, w szczególności Korei Południowej.

Analiza koreańskiej fali pozwala dostrzec znaczenie kultury popularnej w praktyce stosunków międzynarodowych. Przykład Korei Południowej pokazuje, jak w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości międzynarodowej *soft power*

---

⁸ Zhang Qian, A. Y. H. Fung, *Fan Economy and Consumption. Fandom of Korean Music Bands in China*, [w:] *The Korean Wave. Evolution, Fandom, and Transnationality*, Jin Dal Yong, Yoon Tae Jin (red.), Lexington Books, Lanham, Boulder, New York, London 2017, s. 129.

⁹ J. Weldes, *Going Cultural: Star Trek, State Action, and Popular Culture*, „Millennium: Journal of International Studies” 1999, t. 28, nr 1, s. 117–134.

¹⁰ I. B. Neumann, D. H. Nexon (red.), *Harry Potter and International Relations*, Rowman & Littlefield, Lanham 2006.

¹¹ N. J. Kiersey, I. B. Neumann (red.), *‘Battlestar Galactica’ and International Relations*, Routledge, London, Abingdon 2013.

staje się coraz istotniejszym narzędziem realizacji celów państwa. Pozwala to traktować kulturę jako źródło siły państwa¹². Wykorzystując rosnącą atrakcyjność kultury koreańskiej, Republika Korei inwestuje w rozwój dyplomacji publicznej i kulturalnej, co służy poprawie wizerunku państwa na arenie międzynarodowej.

Wpływy południowokoreańskie są coraz bardziej widoczne w kluczowym dla współczesnych stosunków międzynarodowych regionie Azji i Pacyfiku. Szczególnie istotne dla Korei Południowej są stosunki z państwami najbliższego sąsiedztwa, czyli Chinami, Japonią i Koreą Północną. Relacje z nimi pozostają w mniejszym lub większym stopniu napięte, mimo tego, że Chiny i Japonia są głównymi partnerami handlowymi Korei, również w zakresie wymiany kulturalnej. Problematyczne pozostają stosunki z Koreą Północną, ponieważ formalnie państwa koreańskie nadal są w stanie wojny, a rozwijany przez Północ arsenał atomowy wzbudza w Seulu poczucie ciągłego zagrożenia.

W ostatnich latach koreańska popkultura wyszła poza Azję, zyskując na popularności również w wielu państwach europejskich czy amerykańskich. Rosnące, liczone w milionach, rzesze fanów budują pozytywny wizerunek Korei w oczach społeczeństw różnych państw. Popularność popkultury Korei Południowej zwiększa też atrakcyjność tego państwa w opinii niektórych rządów, które widzą w niej wartościowego partnera do współpracy kulturalnej, ekonomicznej i politycznej. Choć koreańska popkultura bywa narzędziem łagodzenia napięć między państwami, może też generować spory. Wystarczy tylko wspomnieć przykłady wzmożonej migracji (a właściwie ucieczek) z Korei Północnej na Południe¹³, działań propagandowych na międzykoreańskiej linii demarkacyjnej¹⁴, a także powstawaniu ugrupowań typu „anty-hallyu” w Chinach czy Japonii¹⁵.

Książkę kieruję zarówno do studentów, badaczy czy pasjonatów stosunków międzynarodowych, jak i do osób zainteresowanych Koreą, koreańską falą, k-dramami czy k-popem. Moim celem, jako absolwentki stosunków międzynarodowych i miłośniczki koreańskiej popkultury, było wykazanie, że te dwa światy się przecinają – że na światową politykę i relacje między państwami wpływają rzeczy z pozoru błahe i nieistotne, jak popkultura niewielkiego państwa, oraz że na *hallyu* można spojrzeć w znacznie szerszym kontekście. Mam nadzieję, że książka skłoni badaczy SM do poszerzenia badań o elementy kultury popularnej, a fanów koreańskiej kultury uczuli na to, jak dobrze znane im dramy i filmy czy ich ulubieni artyści mogą wpływać na społeczeństwa innych państw i relacje międzynarodowe.

---

¹² R. Łoś, *Kultura jako źródło siły państwa. Zagadnienia wstępne*, „E-Politeicon” 2016, nr 18, s. 10–12.

¹³ Lee Ahlam, *The Korean Wave. A pull factor for North Korea migration*, [w:] *South Korean Popular Culture and North Korea*, Kim Youna (red.), Routledge, Abingdon, New York 2019, s. 97.

¹⁴ Kim Youna, *Introduction: Hallyu and North Korea – soft power of popular culture*, [w:] *South Korean Popular Culture...*, op. cit., s. 15.

¹⁵ Oh Seungyun, *Hallyu (Korean Wave) as Korea's Cultural Public Diplomacy in China and Japan*, [w:] *Korea's Public Diplomacy*, K. Ayhan (red.), Hangang Network, Seoul 2016, s. 178.